

Lausunto
Dnro OM 1/41/2018

Oikeusministeriölle

Asia: Pelastakaa Lapset ry:n lausunto: Arviomuistio rangaistusten oikeasuhtaisuudesta
diaarinumero: OM 1/41/2018

Lausunnon saate

Pelastakaa Lapset ry antaa pyydetyn lausunnon Oikeusministeriön arviomuistiosta OM / Mietintöjä ja lausuntoja 7/2018: Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista.

Yleistä

Emme ota arviomuistioon yleisesti kantaa, kommentoimme vain eräitä yksityiskohtia.

Muut yleiset huomiot:

Pohdittavaksi tulisi ottaa se, pitäisikö seksuaalirikoslainsäädäntö uudistaa kokonaisuudessaan. Muutettaessa rikoslain 20 luvun säännöksiä yksittäin/osittain saattaa se johtaa yllättäviin ja epäoikeudenmukaisiin lopputuloksiin.

Näkemykset arvioinnin perusteista ja lähtökohdista:

Mietinnössä käytetyn hyöty-haitta-vertailun pohjana ovat julkiselle sektorille aiheutuvat kustannukset. Miten tämä malli soveltuu vakavien henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten yhteydessä käytettäväksi? Ihmisoikeusnäkökulmasta rangaistuksen oikeasuhtaisuutta arvioitaessa tärkeää on se, miten rangaistuksen ankaruus suhteutuu teon moitittavuuteen.

Näkemykset seksuaalirikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Muistion ehdotus: 1) tehostetaan raiskausrikosten esitutkintaa, 2) tarjotaan Uusi suunta- ohjelmaa henkilöille, jotka eivät vielä ole syyllistyneet seksuaalirikoksiin ja laajennetaan muutoinkin seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviä palveluita ja kuntoutusta rangaistusjärjestelmän ulkopuolella

Järjestön näkemyksen mukaan ehdotukset esitutkinnan tehostamisesta sekä ennaltaehkäisevien palvelujen ja kuntoutuksen tarjoamisesta ovat kannatettavia. On erittäin tärkeää, että lapsiin kohdistuvien rikosten esitutkintaa nopeutettaisiin ja priorisoitaisiin aina. Rikosprosessien pitkä kesto on lapselle ja hänen lähipiirilleen vahingollista ja lapsen kokonaisvaltaista kehitystä vahingoittavaa. On erittäin tärkeää, että henkilöille, jotka eivät vielä ole epäiltyinä eivätkä tuomittuina seksuaalirikoksista on väylä hakeutua matalan kynnyksen ehkäiseviin palveluihin ja myös tuomituilla, rangaistuksen laadusta riippumatta on mahdollisuus päästä hoito-ohjelmien piiriin ja käydä ne loppuun.

Muistion ehdotus: Ensisijaisesti selvitetään aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin

Järjestön näkemyksen mukaan tämän selvitystyön tekeminen olisi erittäin tärkeää, sillä nyt esitetyt Tilastokeskuksen luvut eivät ole riittävän täsmällisiä vaikuttavuusarvioiden tekemiseen.

Muistion ehdotus: Toissijaisesti 1) korotetaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus 4 vuodesta 6 vuoteen vankeutta, 2) säädetään erillinen rangaistussäännös (törkeä lapsen raiskaus, rang.asteikko 4-12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa nykyisin sovelletaan samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä.

Järjestö katsoo, että ensisijainen ja toissijaiset ehdotukset eivät tarvitse olla toisiaan poissulkevia.

Järjestö katsoo, että lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomitaan liian lieviä rangaistuksia verrattuna esimerkiksi Ruotsiin, missä seksuaalirikoksiin suhtaudutaan vakavammin kuin Suomessa. Sukupuoliyhteys tai siihen rinnastuva seksuaalinen loukkaus tuomitaan Ruotsissa lapsen raiskauksena, jonka rangaistusasteikko on 2-6 vuotta vankeutta ja 4-10 vuotta, jos teko on törkeä.

Tuomiot lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ovat usein ehdollisia. Tähän vaikuttaa erityisesti se, että rangaistus tuomitaan rikosnimikkeestä ja teon luonteesta riippumatta usein miten ehdollisena, jos henkilö tuomitaan ensimmäistä kertaa enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen. Ongelmana on, että suurin osa seksuaalirikoksista tuomittavista rangaistuksista sijoittuu asteikon alapuolelle, vaikka asteikot antaisivat mahdollisuuden kovempienkin rangaistusten tuomitsemiseen. Esimerkiksi lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön minimirangaistus on 1 vuosi vankeutta ja jos tekijä on ensikertalainen, on tuomio usein ehdollinen. Rangaistusasteikon minimin korottamisella 2 vuoteen olisi tässä tapauksessa todennäköisesti enemmän vaikutusta oikeuskäytäntöön kuin ehdotuksella lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusmaksimin korottamisella 4 vuodesta 6 vuoteen. Jos lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä oltaisiin tuomitsemassa yli neljän vuoden rangaistus, onko silloin jo kyseessä törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

Järjestö katsoo, että lapsen törkeää raiskausta koskeva sääntely tulisi ottaa valmisteluun ja selvitettäväksi. Tämä voi toki edellyttää koko raiskaussääntelyn tarkastelua, jos siinä ollaan siirtymässä suostumus pohjaiseen ajatteluun. Koska lapsi ei voi antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen, sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa kriminalisoivaa tekoa ei voi rakentaa suostumus pohjalle. Sukupuoliyhteys lapsen kanssa voitaisiin määritellä törkeäksi lapsen raiskaukseksi ja todeta suostumuksen olevan lapsen kohdalla merkityksetön (Ruotsin mallia mukaillen). Teon erityisen moitittavuuden ja erityisen ankaran

suhtautumisen osoittamiseksi rangaistusmaksimin nostaminen 10 vuodesta 12 vuoteen vankeutta on perusteltua.

Teknologian kehityksen osalta olemme nyt tilanteessa, missä tulee huomioida lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekotapojen osalta rikosnimikkeet raiskaus, törkeä raiskaus vaikka teko on toteutettu verkon välityksellä. (Ruotsissa ennakkotapaus 2017)

Järjestö toteaa muistioehdotuksista lausumansa lisäksi:

Uhrin kunnioittava terminologia:

Nykyisessä lainsäädännössämme käytetty terminologia ei kunnioita lasta tai lapsen oikeuksia. Lainsäädännön termit lapsipornografia ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö loukkaavat toistuvasti kaikkia seksuaalisen kaltoinkohtelun uhriksi joutuneita lapsia. Lapsiin kohdistuva seksuaalirikos on aina väkivaltaa ilman mitään ”hyvää” tai ”hyväksyttävää”, joten käytetyn terminologian pitää yksiselitteisesti ja vahvasti ilmentää tätä.

Sanoina *lapsipornografia* ja lapsen seksuaalinen *hyväksikäyttö* mitätöivät ja vähättelevät lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja uhrin kokemaa traumaa. Lapsipornografia termissä kyse ei koskaan ole pornosta. Kysymys on laittomasta materiaalista, joka kuvaa lapseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ja seksuaalirikosta – ei pornografiaa. Yksikään lapsi, jonka seksuaalinen riisto ja kaltoinkohtelu on kuvattu ja levitetty Internetissä ei koe olevansa pornotähti tai tuottavansa pornografista aineistoa. Lapsi on uhrin asemassa myös joka kerta, kun lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta todistavaa materiaalia katsotaan tai levitetään. Uhrilla ei ole keinoja estää tätä ja hänen kokemansa trauma kasvaa ja pitkittyy. Teknologian mukanaan tuomat uudet mahdollisuudet lapsen seksuaaliseen riistoon ja kaltoinkohteluun vaativat uusia määritelmiä, jotta ilmiö tulee kuvatuksi ja ymmärretyksi riittävällä tarkkuudella.

Hyväksikäyttö -sana on myös ongelmallinen kaksoismerkityksensä takia. Kaltoinkohtelu, riisto tai väkivalta vastaavat parhaiten abuse-termiä. Toki seksuaalinen väkivalta voi helposti herättää ajatuksen, että olisi oltava näkyviä vammoja, mutta henkiset vammat kuuluvat tämän käsitteen piiriin myös.

Viranomaisten, median ja kansalaisten ei tule koskaan käyttää kieltä, joka loukkaa lapsen oikeuksia. Kansainvälinen Ecpat International on yhteistyössä viranomaisten ja 17 organisaation kanssa julkistanut kattavan terminologiaohjeistuksen lapsen seksuaalisen riiston ja kaltoinkohtelun sanastosta. Tavoitteena on yhdenmukaistaa ja selkiyttää ammattilaisten käyttämää käsitteistöä sekä luoda pohjaa entistä parempaan kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, tiedon keräämiseen ja tutkimustoimintaan. Terminologiaohjeistus on saatavilla englanniksi, ranskaksi ja espanjaksi: LuxembourgGuidelines.org

Muutokset lainsäädännön terminologiaan edistävät valtion sitoutumista lopettaa lasten seksuaalinen riisto ja kaltoinkohtelu. Tämä auttaa valtiota toimeenpanemaan tehokkaammin kaikkia ihmisoikeusinstrumentteja, kuten myös Agenda 2030 tavoitetta 16.2: Lopettaa lapsiin kohdistuva pahoinpitely, hyväksikäyttö, lapsikauppa sekä kaikki väkivallan muodot että kidutus. Vaikka esimerkiksi kansainvälisissä sopimuksissa nykyistä terminologiaa esiintyy, maat voivat kansallisessa lainsäädännössään ja ohjeissaan sitä muuttaa ja olla edelläkävijöitä.

Edellä todetuista perusteluista Suomen valtion tulee korvata sanat ‘lapsipornografia’ ja ‘sukupuolisiveellisyyttä loukkaava kuva’ (Child Sexual Abuse Material), sekä ”hyväksikäyttö” lapsen kärsimystä todenmukaisemmin kuvaavalla sanalla kansallisessa lainsäädännössä, ohjelmissa ja ammattilaisten ohjeistuksissa.

Nk. "lapsipornografia" pykälät Rikoslain 20 luvun alle

Järjestö esittää selvitettäväksi voitaisiinko nk. "lapsipornografiapykälät" Rikoslain 17 luvusta siirtää Rikoslain 20 luvun alle. Kyseiset rikokset tulee nähdä seksuaalirikoksina lapsia kohtaan, sillä ne edustavat vakavaa lapsen henkilökohtaisen ja seksuaalisen koskemattomuuden loukkausta. Materiaaleissa lapset ovat vakavien rikoksien uhreina. Ilmoitukset näistä rikoksista ovat lisääntyneet samalla, kun lapsen seksuaalista kaltoinkohtelua esittävän materiaalin tuotanto ja saatavuus ovat lisääntyneet ja materiaali on raaistunut koskien entistä pienempiä lapsia.

Edellä mainittujen pykälien siirto antaisi tärkeän viestin lapsen oikeudesta suojeluun seksuaaliselta riistolta ja kaltoinkohtelulta. Lisäksi se painottaisi lapsen asemaa asianosaisena, seksuaalisen riiston kohteena ja uhrina, jonka koskemattomuutta tulisi kaikin tavoin suojella ja kunnioittaa.

Myös näiden rikosten seuraamukset tulisi ottaa tarkasteluun suhteessa siihen kärsimykseen, joka lapsille on aiheutettu ja aiheutetaan joka kerta kun aikuinen hyödyntää lapseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa todistavaa materiaalia oman seksuaalisen tyydytyksen saamiseksi. Rikoksentekovälineinä käytetyt laitteet tulisi aina tuomita valtiolle menetetyksi. Näin ei nyt ole.